

att författa ett slags filosofisk uppbyggelselitteratur eller konstruktiv apologi. För detta syfte använder han filosofiska argument, hämtade från den allmänfilosofiska debatten. Jag kan inte säga att jag sympatiserar med detta sätt att bedriva filosofisk verksamhet, men å andra sidan är det förmodligen ingen relevant kritik när genren som Cupitt rör sig inom snarare är andaktböckernas svävande drömspel än de strikt filosofiska arbetenas form.

Däremot är hans retoriskt förenklade framställning av realism och antirealism inte invändningsfri. Tesen att verkligheten, vare sig den tänks som Gud eller som en materiell substans, är en av många sekundära konstruktioner och att det inte finns någon ontologiskt primär utgångspunkt är inte självklar eller ens en tes som kan anses vara «bevisad» av diverse postmoderna filosofer. Tvärtom så finns det en pågående debatt om dessa saker som kräver en större försiktighet i ställningstagandena och argumenten än vad Cupitt förmår med sin retorik. Att sida upp och sida ner i varje bok bara dogmatiskt hävda oargumenterade påståenden som att «relativism ... is true», «there is no meaningfulness and no cognition prior to language» etc. som Cupitt gör (*Mysticism*, 10 ff.) är som jag ser det föga övertygande, filosofiskt sett. Det finns också tunga argument mot slika åsikter. Men den djupgående diskussion av förhållandena som egentligen krävs för att överhuvudtaget kunna uttala sig vederhäftigt i dessa frågor saknas helt i Cupitts framställningar. Hans syfte är av allt att döma inte att gå in på sådana subtiliteter: det ultimata syftet med hans skrivande är snarare konfessionellt och apologetiskt, och inte att ge noggrant formulerade argument för en rimlig filosofisk position.

Problemet med Cupitts ståndpunkt, som är evident i dessa hans senaste skrifter och även i de tidigare arbeten, är alltså dubbel: han driver en tämligen tomt retorisk konstruktiv teologisk apologi som är parasitär på en starkt förenklad postmodern språkfilosofisk doktrin, närmast framförd i form av slagord. Detta förhållande hindrar dock inte att det faktiskt finns goda skäl att anse att han inte sällan har rimliga åsikter om åtminstone den religiösa metafysiken, om än att de är baserade på förenklade påståenden och svepande omdömen. Men de goda skälen — och de sofistikerade argumenten i sakfrågorna — finner man alltså tyvärr inte hos Cupitt.

Johan Modée

Ola Sigurdson: *Den lyckliga filosofin. Etik och politik hos Hägerström, Tingsten, makarna Myrdal och Hedenius*. 325 sid. Brutus Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag 2000.

I sin senaste (?) bok redogör Ola Sigurdson för den intellektuella tankevärld som var förknippad med det svenska folkhemsbygget. I fyra fylliga kapitel får vi en fängslande och välskrivna redogörelse för hur några betydande tänkare inom filosofi och samhällsvetenskap, nämligen Axel Hägerström, Herbert Tingsten, Alva och Gunnar Myrdal (som behandlas tillsammans) samt Ingemar Hedenius, såg på förhållandet mellan etik och samhälle. Dessa tänkare relateras sedan till den tidsanda och den syn på samhället som fått benämningen «den svenska modellen». Slutligen ges en översikt av synen på medborgarskap hos några nutida nordamerikanska författare.

På ett mycket levande och klagörande sätt skildrar Sigurdson den syn på människa, samhälle och moral som kunde legitimera att ett stort antal människor i Sverige utsattes för tvångssterilisering och som utgjorde den ideologiska grunden för funktionalismen inom samhällsplanering och bostadsbyggande. Något som bland annat resulterade i «miljonprogrammet» på 1960-talet. Var låg då rötterna till detta tänkande? En viktig inspirationskälla var Max Weber och dennes skildring av hur moderniseringsprocessen med ett slags nödvändighet leder fram till en separering mellan moral och politik. Moralen hänvisas till den privata sfären medan politiken, som inte behöver motiveras moraliskt, är underkastad en teknisk rationalitet. För Hägerström utgjorde även marxismen och darwinismen viktiga inspirationskällor. Enligt Hägerström hade moraliska föreställningar, som till exempel rättigheter, under tidigare skeden i historien varit till nytta för samhällsutvecklingen trots att de endast är uttryck för illusioner. Deras tid var dock ute genom att klassmotsättningarna hade försvunnit och flertalet människor blivit solidariska med samhällsutvecklingen. Hägerströms värdenihilism innebar att det inte gick att åberopa sådana «metafysiska» föreställningar som till exempel konstitutionella regler eller mänskliga rättigheter som argument mot politiska beslut. Samhällsnyttan skulle vara den enda ledstjärnan. Detta gav politikerna större svängrum än tidigare.

Tidsandan kännetecknades vidare av ett långt gående samförstånd mellan olika grupper i samhället. Allt detta tillsammans banade vägen för «ideologiernas död» hos Tingsten, den sociala ingenjörskonsten hos makarna Myrdal och nyttomoralen hos Hedenius. Samhället skulle vägledas av en vetenskapligt motiverad rationalitet. Experterna var de som kunde tolka människors verkliga behov och människorna skulle uppfostras så att de kunde förstå sitt eget bästa. Den tekniska, vetenskapliga och ekonomiska utvecklingen utgjorde grunden till ett för alla bättre samhälle. Detta var före den klasskampsretorik som växte fram i slutet av 60-talet och innan 70-talets krav på «nolltillväxt».

Framställningen av Hägerström, Tingsten, makarna Myrdal och Hedenius bygger naturligt nog i stor utsträckning på sekundärlitteratur. Med undantag för Ingemar Hedenius föreligger ett omfattande sådant material. Sigurdson har emellertid inte nöjt sig med detta utan har även gått igenom ett betydande primärmaterial. Framställningen är saklig och nyanserad. Sigurdson vinnlägger sig om att söka förstå författarna ifrån deras eget sammanhang och undviker att raljera mot ståndpunkter som kan framstå som egendomliga för en senare tid. Härigenom får läsaren en inklämmande och sympatisk bild av de skildrade författarna.

Den svenska modellen — som avgränsas till tiden mellan början av trettioalet och slutet av sextioalet — skildras på ett klagörande sätt i ett särskilt kapitel med hjälp av de tre nyckelorden «framsteg», «samförstånd» och «centralism». Här ges även en översiktlig presentation av ett antal aktörer på den politiska scenen nämligen Per Albin Hansson, Ernst Wigfors, Gustaf Möller, Tage Erlander och Bertil Kugelberg. Sigurdson bygger här på resultat från sociologisk och statsvetenskaplig forskning. Här framgår hur stort samförståndet var i det svenska samhället både beträffande de politiska målen och de medel som skulle användas för att uppnå dessa. Mellan de politiska partierna fanns en grundläggande värdegemenskap som av statsvetaren Emil Uddhammar har givits benämningen «den teknokratisk-politiska verklighetsuppfattningen». En sådan värdegemenskap, som även kan karakteriseras med hjälp av de båda tidstypiska uttrycken «det starka samhället» och «harpundsandan», förelåg också mellan arbetsmarknadens parter. Det svenska samhället präglades av en grundläggande framstegsmyt som gick ut på att «alla problem i princip kommer att lösas av tekniken eller av samhället, givet att utvecklingen inte bromsas av ovidkommande faktorer (förlegade traditioner, irrationella synsätt etc)».

Vilken var då relationen mellan de filosofer och samhällsvetare som presenteras i de inledande kapitlen och den svenska modellen? Denna fråga diskuteras i det följande kapitlet, bland annat med hjälp av begreppet «värdetradition». Sigurdson ansluter sig till filosofen Bo Peterssons definition av värdetradition som innebär att en sådan innehåller två komponenter, en innehållskomponent och en social komponent. Enligt Sigurdson utgör Hägerström, Tingsten, makarna Myrdal och Hedenius en värdetradition. Innehållskomponenten utgörs av «det komplex av idéer som formas kring begreppet värdenihilism». Beträffande den sociala komponenten erkänner Sigurdson att denna inte är särskilt stark beträffande Hägerströms relation till de övriga med undantag för Hedenius (och även i detta fall fanns vissa komplikationer). Det rörde sig sålunda knappast om någon sammansvetsad grupp. Man kan också fråga sig hur denna värdetradition skulle vara

avgränsad från sin omgivning. För att det skall vara intressant att tala om en viss värdetradition bör denna rimligen utgöra en enhet som på olika sätt skiljer ut sig från sitt sammanhang. Den avgränsning som görs mellan Hägerström, Tingsten, makarna Myrdal och Hedenius å ena sidan och de personer som får representera den svenska modellen å den andra är emellertid inte särskilt övertygande. Makarna Myrdal var ju även politiker och politikern Ernst Wigfors bidrog till den samhällsfilosofiska diskussionen. Var det inte snarare så att de aktuella tänkarna — som Sigurdson så övertygande visar i sin bok — tillsammans med bland andra de politiker som tas upp var delar av en mera omfattande värdetradition kring den svenska modellen? Det blir heller inte riktigt klart i framställningen hur Sigurdson menar att påverkan mellan de aktuella tänkarna och den svenska modellen såg ut.

Boken avslutas med en beskrivning av synen på medborgarskapet hos några nutida tänkare, främst Charles Taylor och Robert Putnam. Charles Taylors politiska filosofi sammanfattas här på ett klagörande sätt. Kapitlet saknar emellertid en koppling till boken i övrigt. Den jämförelse med de svenska författarna som utlovas i inledningen blir aldrig utförd.

Bokens stora styrka ligger i framställningen av förhållandet mellan etik och samhälle hos de författare som får representera «den lyckliga filosofin» och i skildringen av den tidsanda och det intellektuella klimat som kännetecknade en betydande del av det sekel som nu ligger bakom oss.

Göran Möller

Nina Björk: *Sireners sång. Tankar kring modernitet och kön. 316 sid. Wahlström & Widstrand, Stockholm 1999.*

Vad innebär *modernitet*? Modernitet är den epok i mänsklighetens historia då människan blir individ, då hon lägger religionen bakom sig och naturen under sig. Modernitetens människa är produktiv, rationell och ger inte efter för impulser och drifter. En Odyssevs, helt enkelt, som vet att med list underkuva det begär som väcks i honom vid ljudet av sirenernas sång. Eller varför inte en Faust, som med gränslös driftighet far land och rike runt, kuvar oceaner och förändrar världen?

Detta är berättelsen om moderniteten som vi oftast känner den. Men om detta inte är hela berättelsen, om moderniteten inte bara födde den «rationelle Odyssevs» och den «produktive Faust», utan även deras motsats, «en längtande konsument som erkände de behov som varorna väckte i henne — och som just genom att följa sina begär blev en modern figur»? Om den människa som blev individ genom att försaka